

Çocuk Edebiyatı Eserlerinin 7. Sınıf Öğrencilerinin Empati Becerisinin Gelişimine Etkisi*

Mustafa KAYA **, İlhan ERDEM***

Öz: Bu araştırmanın amacı; anadili eğitimi-öğretiminde ve okuma sürecinde önemli bir yere sahip yazınsal nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarının 7. sınıf öğrencilerinin empati becerisinin gelişmesine etkisini incelemektir. Bu çalışmada nicel ve nitel veri toplama tekniklerinin bir arada yer aldığı, araştırma sonuçlarını bütünleştiren karma desen çeşitlerinden iç içe karma desen kullanılmıştır. Çalışmanın nicel bölümünde gerçek deneysel desenlerden “öntest-sontest kontrol gruplu seçkisiz desen” örneği, nitel bölümünde görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Van ili Tuşba ilçesindeki iki okulda öğrenim görmekte olan 7. sınıf öğrencilerinden seçilmiştir. Çalışma grubu, basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen iki farklı ortaokulda öğrenim gören 60 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak Kaya ile Siyez (2010) tarafından geliştirilen “KA-Si Empatik Eğilim Ölçeği Ergen Formu” ile araştırmacı tarafından geliştirilen “Empati Durumlarıyla İlgili Öğrenci Görüş Formu” kullanılmıştır. Araştırma verilerinin nicel analizinde verinin yapısı göz önünde bulundurularak parametrik testlerden bağımlı ve bağımsız gruplarda t-testleri kullanılmıştır. Araştırmanın nitel analizinde içerik analizi kullanılmıştır.

Bu araştırmanın sonucuna göre deney grubunun ön test ve son testinin empati eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Çocuk edebiyatı eserlerinin 7. sınıf öğrencilerinin empati becerisinin gelişmesine katkı sağladığı tespit edilmiştir. Ayrıca okutulan eserlerde tespit edilen empati durumlarıyla ilgili öğrencilerin

---

Bu makale, “Çocuk Edebiyatı Eserlerinin 7. Sınıf Öğrencilerinin Empati Becerisinin Gelişimine Etkisi” adlı doktora tezinden uyarlanmıştır.

** Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, m.kaya@yyu.edu.tr, orcid.or/0000-0003-4755-4994.

*** Prof. Dr. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, ilhan.erdem@inonu.edu.tr, orcid.or/0000-0002-4244-6225.

---

*Gönderim:*03.07.2019

*Kabul:*19.09.2019

Yayın: 02.01.2020

---

yaklaşık %79'u tespit edilen empati durumlarını doğru bulduklarını, % 4' ü kısmen doğru bulduklarını, %17'si de doğru bulmadıklarını gerekçeleriyle birlikte ifade etmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, çocuk edebiyatı, empati, empatik eğilim.

Texts included in textbooks of teacher and teacher candidates evaluation of relevant opinions

Abstract: The purpose of this research; The aim of this course is to examine the contribution of literary works of children's literature which has an important place in mother tongue education and reading process to the development of empathy skills of 7th grade students. In this study, a combination of quantitative and qualitative data collection techniques, a combination of nested and mixed patterns, was used. In the quantitative part of the study, random design with pretest-posttest control group den, one of the real experimental designs, and interview method was used in the qualitative part. The study group of the study was selected from 7th grade students studying in two schools in Tusba district of Van province in 2017-2018 academic year. The study group consisted of 60 students studying at two different secondary schools which were determined using simple random sampling method. KA-Si Empathic Tendency Scale Adolescent Form en developed by Kaya and Siyez (2010) and Student Opinion Form on Empathy Situations developed by the researcher were used as data collection instruments. In the quantitative analysis of the research data, t-tests were used in the dependent and independent groups from the parametric tests considering the structure of the data. The analyzes were performed using SPSS 22.0 package program. Content analysis was used in the qualitative analysis.

According to the results of this study, a statistically significant difference was found between the empathy tendency scores of the pre-tests and post-tests of the experimental group. It has been determined that children's literature works contribute to the development of empathy skills of 7th grade students. In addition, 79% of the students stated that they found the empathy situation correct, 4% said that they found it partially correct and 17% stated that they did not find it true.

Keywords: Children, children's literature, empathy, empathic tendency.

Giriş

Öğrenim çağındaki çocuklar ve ergenler, yaşamlarının önemli bir bölümünü okulda geçirmektedir. Bu durum, bireyin sosyalleşme sürecinde okulun önemli bir yere sahip olduğunu

göstermektedir. Başka bir ifade ile okul, bireyin sosyalleşme sürecine ilk adım attığı, aile kurumundan sonra bireylerin toplumsal beklentilere uygun sosyal davranış kazanmalarının ikinci önemli kritik yeridir (Kılıç ve Atlı, 2011: 1285). Yavuzer'e (1990) göre öğrencilerin eğitim yaşamında önemli bir yere sahip olan okullar, örgün ve düzenli bir eğitimin yanında öğrencilerin yeni bir sosyal çevreye katılmalarını da sağlar. Bu sosyal çevreyle birlikte öğrenciler yeni arkadaşlıklar edinme, farklı kişilik özelliklerini tanıma, aile yaşamı dışında farklı birçok kural ve değeri görme fırsatı bulurlar.

Öğrencilere bilgi ve beceri kazandıran ve onların sosyalleşmesini sağlayan okullar, toplumun millî ve manevî değerlerinin aktarılmasında önemli bir yere sahip olmasına rağmen yeni bir sosyal ortama giren öğrencilere her zaman istendik bir ortam ve koşul kazandıramayabilir. Farklı ortamlarda ve farklı anlayışlarla yetişen birçok öğrencinin bulunduğu ortamda saldırganlık, şiddet, zorbalık, hoşgörüsüzlük gibi istenmeyen davranışlar görülebilir.

Son birkaç yılda yapılan çeşitli araştırmalarda okullarda şiddet olaylarının artış gösterdiği belirlenmiştir. Kapçı (2004), ilköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma oranlarıyla ilgili yaptığı çalışmada zorbalık olayına karışan öğrencilerin oranının % 40 olduğunu ifade etmiştir. Atik (2006) Ortaokul Öğrencilerinde Zorbalık Tahmininde Kontrol Odağı, Benlik Saygısı, Veli Stil, Yalnızlık ve Akademik Başarı adlı çalışmasında kurban öğrenci oranını %21.3, zorba öğrenci oranını % 4.6, hem kurban hem de zorba öğrenci oranını ise % 6.5 olarak bulgulamıştır. Gökler (2007), ilköğretim öğrencilerinde akran zorbalığını çeşitli değişkenlere göre incelediği çalışmasının sonucunda, öğrencilerin % 27'sinin kurban, % 10'unun zorba, % 21'inin hem zorba hem de kurban olduğunu saptamıştır. Totan (2008) çalışmasında % 11.26 zorba, % 12.77 kurban, % 8.7'sinin zorba/kurban olduğunu tespit etmiştir. Kartal ve Bilgin (2009) ilköğretim okullarında yaşanan zorbalık hakkında öğrenci, veli ve öğretmen görüşlerine başvurdukları çalışmanın sonucunda öğrencilerin % 41.3'ünü kurban, % 33'ünü zorba, % 29.9'unu hem zorba hem de kurban olarak belirlemişlerdir. Pişkin (2010) yaptığı bir araştırmada kurban öğrenci oranını % 35.1 zorba öğrenci oranını % 6.2 hem zorba hem de kurban öğrenci oranını % 30.2 olarak ifade etmiştir. Aküzüm ve Oral (2015) okullarda görülen en yaygın şiddet olayları konusunda yönetici ve öğretmen görüşlerine başvurdukları çalışmada son 3 ay içinde öğrencilerin yüzde 22'si fiziksel şiddet, yüzde 53'ü sözel şiddet, yüzde 36'sı duygusal şiddet ve yüzde 15,8'i cinsel şiddete uğradıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki okullardaki şiddet, zorbalık çok yönlü ve ciddi bir problemdir.

Bireylerin sosyalleşmesinde en önemli etkileşim merkezi olan okullarda şiddet, saldırganlık, zorbalık ve hoşgörüsüzlük gibi istenmeyen durumların oluşması, çocukların sağlıklı birer birey olarak yetişmesine ciddi zararlar verebilir. Zorbalık ve saldırganlık gibi olumsuz davranışları sergileyenlerin ileriki yaşlarda suç davranışlarında artış olduğuna, bu tür istenmedik olumsuzluklara maruz kalan çocukların ve ergenlerin ise sonraki yaşamlarının olumsuz yönde etkilendiğine dair araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır (Elmacı, 2009; Kütük, 2008; Olweus, 1994).

Öğrenciye sadece eğitim-öğretim vermekten ziyade öğrencinin sosyalleşmesini sağlayan okulların önemli görevlerinden biri de son dönemde saldırganlık, şiddet ve zorbalık gibi olumsuz davranışlarla baş etmek olmalıdır. Karatay (2011)'a göre iyi ve erdemli insan olmak, sağlam karakterli bireyler yetiştirmek her ailenin, okulun ve toplumun en önemli hedeflerinden biridir. Okullarda yapılan eğitim ve etkinliklerle geleceğimizin teminatı olan öğrencilere toplumun geçmişten bugüne kadar taşıdığı değerler aktarılabilir. Bu şekilde bu tür olumsuz davranışların önüne geçilebilir.

Toplumun varlık sebeplerinden biri olan değerlerin toplumu oluşturan bireyler tarafından içselleştirilmesi ve davranış olarak gösterilebilmesi için daha erken yaşlardan itibaren bireylere değerler eğitiminin verilmesi gerekmektedir (Güçlü, 2015: 721). Türkçe Dersi Öğretim Programının amaçları arasında öğrencileri sağlıklı, mutlu bir şekilde hayata hazırlamak, iyi insan ve iyi vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, değer, tutum, davranış ve alışkanlıklarla donatmak yer almaktadır. Bu bağlamda değerlerin eğitim süreci içerisinde kazandırılması ve yeni nesillere aktarılması hedeflere ulaşmada ve kültürel devamlılık açısından da son derece önemlidir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2017: 7). Değerler eğitimi, sağlıklı düşünen, hisseden, davranan ve yaşayan bireylerin yetiştirilmesi için gerekli ve vazgeçilmez bir eğitimidir. Değerler eğitiminin amacı, çocuğun doğuştan içinde var olan en iyi tarafını ortaya çıkarmaktır; kişiliğinin her yönüyle gelişmesini sağlamak, insani mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmaktır (Bağcı, 2013: 5).

Günümüz demokratik toplumlarında, akademik başarıdan ziyade insan ilişkilerini düzenleyen pek çok değer giderek daha fazla öne çıkmaktadır. Ulusal ve evrensel değerleri tanıyan, bunları içselleştiren ve davranışa dönüştüren bireylerin yetiştirilmesi, çoğu toplumun temel felsefesini oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda adalet, sevgi, yardımlaşma, saygı, hoşgörü gibi birçok değer gelecek kuşaklara kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu değerleri kapsayan ve toplum yaşamında birçok sorunun ortadan kalkmasına yardımcı olabilecek değerlerden biri de empati becerisidir.

Empati bir kimse ile var olma şeklidir. Bir kimsenin özel algı dünyasına girmek ve onunla tümüyle beraber olmak anlamına gelmektedir (Gürüz ve Eğinli, 2016: 25). Başka bir deyişle kendisini kaynak iletenin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakıp onun hissettiklerini doğru hissetmeye çalışarak bu durumu karşıya iletme sürecidir.

Empatinin her düzeyde kişilik gelişimi için yaşamsal önemi vardır. Empati kişiyi, kişilik de değerleri yüceltir. Anlamayı, anlaşılmayı sağlar. Bireyin zekâsını, yeteneklerini donanımlarını en iyi şekilde çevreye yansıtmasını sağlar, çevreden bu yansıtmaya yankılar gelir (Uluğ, 2014: 10-11). Empati yardım etme, paylaşma, iş birliği, sosyal katılım, para bağıışı, bir başkasının stresine duyarlı olma ve olumlu duygusal tepki verme gibi prososyal davranışlardaki bireyler arası farklılıkları etkileyen bir değişkendir (Şahin ve Akbaba, 2017: 107). Empati hayata insan odaklı bakmamızı sağlar, bu durum insanı merkeze almamıza yardımcı olur. Empati toplum bireyleri arasında şefkat tohumları eker, insanlar arasında merhametin yeşermesine toplumda birlik ve beraberliğin perçinlenmesine büyük bir katkı sağlar. Bundan dolayı empati bir davranış hâline getirilmelidir.

Empati ile akran zorbalığına dair araştırmalar incelendiğinde empatik eğilim düzeyi düşük çocukların ve ergenlerin zorbalık davranışı sergiledikleri belirtilmiştir. Zorbalık davranışı ile empati eğilimi arasında ters yönde bir ilişki vardır. Kabul gören, değerli olduğu hissettirilen, ihtiyaçları giderilen, duygu ve düşünceleri önemsenen kişi zorbalık yapmaktan kaçınacaktır. Empatinin bu noktada zorbalığı önleyici etkisinin olduğu söylenebilir (Ertan, 2012; Kandemir ve Özbay, 2009; Topçu, 2008). Ayrıca Kızılyar (2010) tarafından yapılan araştırmanın bulgularına göre empatik eğilim düzeyleri yüksek olan ilköğretim 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin, empatik eğilim düzeyi düşük olan öğrencilere oranla denetim odağı, aile ilişkileri, başarı, akran ilişkileri ve kader alt boyutlarında daha içten denetimli oldukları bulunmuştur.

Bireylerde empati becerisi-didaktik eğitim, yaşantısal eğitim, rol oynama ve modelden öğrenme teknikleri kullanılarak geliştirilebilir (Dökmen, 1988: 167). Edebiyat yapıtları, okurlarını insana özgü çeşitli duygularla ve değerlerle buluşturmak, onların farklı duygularını harekete geçirmek yoluyla okurlarını duyarlılık eğitiminden geçirir. Duyarlılık eğitimi, bireyin diğer insanların yaşadıkları acılara, haksızlıklara duyarsız kalmamasını sağlar. Duyarlılık eğitiminden geçmiş insanların fazlaca olduğu bir toplumda ise huzurlu, mutlu ve adil bir yaşam sürülebilir (Aslan, 2017: 2).

Birey, sosyal hayatta yaşamını sürdürürken çeşitli olaylar ve karakterlerle karşılaşır. Ancak toplumdaki birçok olay ve karakterden de habersiz bir yaşam sürdürebilir. Yani bireyin

bütün bir toplum hakkında bilgi sahibi olması mümkün gözükmemektedir. Kavcar'a (1994) göre edebiyat, yeryüzünde ne kadar insan varsa o kadar ayrı mizaç ve kişilik olduğunu canlı örneklerle gösterir. Tek bir roman okuma bile, bize insanların karakter yapısı, sosyal durumu, duygu ve düşünce bakımından ne kadar farklı olduklarını göstermeye yeter. İnsanı insana anlatan en önemli sanat dalı edebiyattır, bu nedenle insan yaşamında edebiyat çok önemli ve özel bir yere sahiptir.

Edebiyat insana duygu eğitimi sağlar, insanın duygu tarafını tüm yönleriyle bildirir. Edebiyat olmasaydı birçok duyguyu deneyemeyecek, onları tatmayacak, bilmeyecektik; insan yaşamının birçok önemli kesiminden yoksun kalacaktık böylece. İnsanı insana yaklaştırır edebiyat.... Kötü insandan da söz etse, insanı insana tanıtır; insanı ülküleştiren de açıklasa, insan varoluşunun nasıllığına aydınlık getirir edebiyat. Okuyucunun anlayış ve duygudaşlıkla kendi tekbenine özgü çevreyi aşmasına, insan olanaklarının çeşitliliğine ilişkin bir bilinç elde etmesine yol açar edebiyat. Böylece edebiyatın, en azından bir hoşgörü aşıladığı söylenebilir (Uygur, 1984: 160-162).

Türkçe öğretiminin önemli araçlarından biri nitelikli çocuk ve gençlik edebiyatı eserleridir. Bu eserlerde okuyucunun karşılaştığı her kahraman onun için ayrı bir kişilik ve dünyadır. Okuyucu eseri okurken farklı dünyaların karakterlerini görür, tanır ve onları anlamaya çalışır. Metni okurken kendisini kahramanın yerine koyar, onun yerinde olsaydı ne yapacağını düşünür. Böylece metindeki kahramanla empati kurmaya başlar. Karaca'ya (2015) göre yazılan her bir edebî eser, insanı başka duygulara, düşüncelere, hayallere götürür. Edebî eserin merkezinde insan olduğundan dolayı edebiyat, insana ve hayata dair her şeyi yansıtabilir. Edebiyatın empatik süreçler sonunda duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirme, hayatı anlama ve anlamlandırma, hayata dair olgulara yardımcı olma, eserlerdeki yaşamlarla kendi gündelik yaşamlarını ilişkilendirme gibi birçok olumlu getirileri vardır. Eğitimde edebiyattan yararlanmanın öncelikli amaçlarından biri, bireyin içindeki empati gücü ile, edebiyat ürününün sergilediği, tanıklığını yaptığı yaşantının dünyasına girmesine imkân tanınmasıdır.

Çocuk edebiyatı, edebî değerinin yanında eğitici yönüyle de öne çıkan bir edebiyattır. Temel hedefi doğrudan çocuğu eğitmek olmasa da çocukta olumlu etki ve izlenimler bırakmayı amaçlar. Çocukta olayları, kendini, çevreyi algılayış, sezmiş ile ona göre davranış geliştirme açısından olumlu değişme ve gelişmelere olanak sunar (Karatay, 2007a: 466). Çocuk, kendisi için yaratılmış eserlerde, yaşadığı ortamdan izler bulur. Edebî eserde yazılan ve anlatılanla kendi yaşamı arasında bağlantı kurma ve karşılaştırmalar yapma olanağını yakalar (Karatay, 2007b: 940). Böylece çocuk edebî eserden hareketle kendini kahramanın yerine koyar, onun

ruh hâlini, dünya görüşünü ve yaşadıklarını anlamaya çalışır. Bu durum, çocukta empati becerisinin gelişmesine olanak sağlar.

Problem Durumu

“Çocuk edebiyatı yapıtlarının ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin empatik düzeyleri üzerinde etkisi var mıdır?” ana problemi doğrultusunda şu sorulara yanıt aranacaktır:

1. Deney grubunun empati düzeyine ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Kontrol grubunun empati düzeyine ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Deney ile kontrol grubunun ön testteki empati düzeylerine ilişkin puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. Deney ile kontrol grubunun son testteki empati düzeylerine ilişkin puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. Gülümseten Öyküler serisindeki kitaplarda tespit edilen empati durumları hakkında öğrenci görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Çocuk edebiyatı ürünlerinin 7. sınıf öğrencilerinin empatik becerisinin gelişimi üzerine etkisini tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada, nicel ve nitel veri toplama tekniklerinin bir arada yer aldığı, araştırma sonuçlarını bütünleştiren karma desen kullanılmıştır. Creswell'e (2006: 8) göre karma yöntem çalışmaları, bir araştırma programı çerçevesinde yapılan tekli çalışmalar (single study) veya çoklu çalışmalar (multiple studies) içerisinde, nicel ve nitel verilerin toplanması ve analiz edilmesini kapsar.

Çalışmada karma yöntem araştırma desenlerinden iç içe karma desen kullanılmıştır. Bu desen, bir veya daha fazla veri türünün (nicel veya nitel veya beraber) yer aldığı geniş bir desenden oluşur (Creswell, 2017a: 228). Creswell'e (2017b) göre bu desenin temel amacı, bir deney ya da müdahale deneme programı yürütülmesi yoluyla araştırma sürecine nitel veriyi ekleyerek bir araştırma problemi çalışmaktır.

Araştırmanın nicel bölümünde gerçek deneysel desenlerden “*öntest- sontest kontrol gruplu seçkisiz desen*” örneği kullanılmıştır. Karasar (2017: 132)'a göre öntest- sontest kontrol

gruplu seçkisiz desende yansız atamayla oluşturulmuş deney ve kontrol grubu olmak üzere iki grup bulunur.

Karma yönteme göre yapılan çalışmanın nitel bölümünde deneysel çalışma esnasında okutulan eserlerde tespit edilen empati durumlarıyla ilgili öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Özden ve Durdu'ya (2016) göre görüşme bir araştırmada cevabı aranılan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplama sürecidir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Van ili, Tuşba ilçesinde iki farklı ortaokulda öğrenim gören 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Van İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan verilere göre Ahmet Yesevi İMKB Ortaokulu ile Bardakçı Ortaokulu 2016-2017 TEOG sıralamalarına göre aynı başarı sırasında yer almaktadırlar. Ayrıca her iki okulun sosyal, ekonomik durumu benzer özellikler göstermektedir.

2017 -2018 eğitim-öğretim yılında Ahmet Yesevi İMKB Ortaokulunda öğrenim gören 7. sınıf öğrencilerinden 30'u random yöntemiyle deney grubu olarak seçilmiştir. Bardakçı Ortaokulunda öğrenim görmekte olan 7. sınıf öğrencilerinden 30 öğrenci random yöntemiyle kontrol grubu olarak seçilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Karma yönteme göre yapılan bu çalışmada nicel ve nitel veri toplama araçları birlikte kullanılmıştır. Nicel veri toplama aracı olarak "KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği Ergen Formu" kullanılmıştır (EK-1). Nitel veri toplama aracı olarak da "Empati İfadeleriyle İlgili Çalışma Grubunun Görüşlerine İlişkin Form" kullanılmıştır (EK-2).

KA-Si Empatik Eğilim Ölçeği Ergen Formu (KA-Sİ EEÖEF) İle İlgili Bilgiler

Ülkemizde empatik eğilim ve becerileri değerlendirmek amacıyla sıklıkla kullanılan ölçek, Dökmen tarafından geliştirilmiş olan Empatik Eğilim ve Empati Beceri ölçeğidir. Bu ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması üniversite öğrencileri ile yapılmıştır (Dökmen, 1988: 179). Bu nedenle çocuk ve ergenlere uygulanabilirliğinde sınırlılıklar bulunmaktadır. Bryant'ın geliştirdiği "Çocuk ve Ergenler İçin Empati Ölçeği" 2009 yılında Kaya ve Siyez tarafından "KA-Sİ Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği" olarak Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin hem çocuklara hem de ergenlere yönelik ayrı formları bulunmaktadır.

KA- Sİ EEÖEF'nin 10'u duygusal, 7'si bilişsel empatiyi ölçmek üzere toplam 17 maddeden oluşmaktadır. Yanıtlama biçimi "(1) Bana hiç uygun değil, (2) Bana biraz uygun, (3) Bana oldukça uygun, (4) Bana tamamen uygun" şeklinde dört dereceli bir yapıda

düzenlenmiştir. Ölçek üç ayrı puan türünden oluşmaktadır: Duygusal empatiyi ölçen 10 maddeye verilen yanıtların puanlarının toplanmasıyla elde edilen duygusal empati alt boyutu puanı, bilişsel empatiyi ölçen 7 maddeye verilen yanıtların puanlarının toplamı ile elde edilen bilişsel empati alt boyutu puanı, duygusal ve bilişsel empati alt boyut puanlarının toplamıyla da empatik eğilim puanı elde edilmektedir. Duygusal empati alt boyutundan elde edilecek minimum puan $10 \times 1 = 10$, maksimum puan $10 \times 4 = 40$, bilişsel empati alt boyutunda elde edilecek minimum puan $7 \times 1 = 7$, maksimum puan $7 \times 4 = 28$, minimum toplam empatik puan $17 \times 1 = 17$, maksimum toplam empatik eğilim puanı ise $17 \times 4 = 68$ 'dir. Ölçekten alınan puanlar arttıkça empatik eğilim artmakta, düştükçe empatik eğilim azalmaktadır (Kaya ve Siyez, 2010).

Ölçeğin 1, 3, 4, 6, 9, 11, 13, 14, 16 ve 17. maddeleri duygusal empati eğilimini, 2, 5, 7, 8, 10, 12 ve 15. maddeleri bilişsel empati eğilimini ölçmeye yöneliktir.

Bu çalışmanın Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ölçeğin ön testi için .86; ölçeğin son testi için .854 bulunmuştur. Bu değerler, hem güvenilirlik düzeyi açısından çok yüksek olduğundan hem de ölçeği geliştiren araştırmacıların bulduğu değere çok yakın olduğundan önemlidir.

Empatik İfadelerle İlgili Öğrenci Görüş Formu

Öğrencilere okutulan 10 öykü kitabındaki empati ifadeleri tespit edilip tablolandırılmıştır. Tablolandırılan empati ifadelerinin hangi empati boyutu kapsamına girdiğini tespit etmek amacıyla İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD) Bölümü 4. sınıf öğrencilerinden 41 öğrencinin görüşüne başvurularak empati ifadelerinin hangi empati tanımı kapsama girdiğine dair son şekli verilmiştir. İlgili empati ifadelerinin geçerlilik ve güvenilirliği yapıldıktan sonra deney grubunda gönüllü 19 öğrencinin bu empatik tepkilerle ilgili görüşlerine başvurulmuştur.

Araştırmanın İşlem Basamakları

Araştırmada deney grubuna Behiç AK'ın gülümseten öyküler serisi okutulmuş, kontrol grubu ise geleneksel yöntem ile eğitimine devam etmiştir. Uygulamayı, araştırmacı ve okulda 7. sınıf Türkçe derslerine giren Türkçe öğretmeni birlikte yürütmüştür. Araştırmada uygulama öncesi ve sonrasında deney ve kontrol gruplarına aynı anda uygulanan veri toplama araçlarından elde edilen verilere göre çeşitli karşılaştırmalar yapılmıştır. Çalışmada işlem basamakları aşağıdaki sıraya göre takip edilmiştir:

1. Uygulamanın birinci haftasında uygulamanın yapılacağı Ahmet Yesevi İMKB Ortaokulu ve Bardakçı Ortaokulu öğrencilerine uygulama hakkında, uygulamanın amaçları hakkında bilgi verilmiştir. Bu uygulama sonucunda hiçbir

not sistemi ile değerlendirilmeyecekleri öğrencilere söylenmiştir. Dağıtılan formun öğrencilerin empati eğilimler becerisini ölçmek amacıyla hazırlandığı dile getirilmiş ve ölçeğin maddeleri hakkında öğrenciler bilgilendirilmiştir.

2. Öğrenciler bilgilendirildikten sonra hem deney grubu hem de kontrol grubundaki öğrencilerin empatik eğilimlerini ölçmek amacıyla KA-Sİ EEÖEF'e öğrencilere dağıtılmıştır. Öğrencilere ilk hafta doldurtulan bu formlar, empatik eğilim becerisini ortaya koymaya yönelik "ön test" i oluşturmaktadır.
3. Daha sonra deney grubundaki öğrencilere her hafta 10 kitaptan oluşan gülümseten öyküler serisinden bir kitap okutulmuş. Öğrencilerle haftada bir gün okudukları kitapla ilgili sınıfta Türkçe öğretmeniyle birlikte öğrencilere kitabın konusu, kahramanları, ana fikri ile ilgili çeşitli sorular sorulmuştur. Kitaplarda yer alan kahramanların yaşadığı bazı durumlarla ilgili öğrencilerden dönüt alınmıştır. Aynı zamanda öğrencilere her kitap ile ilgili kitap okuma dosyası doldurtulmuş (EK-3'te verilmiştir). Kontrol grubundaki öğrencilerle süregelen ders işleme şekliyle ders işlenmiştir.
4. Dönemin son haftasında deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilere başta yapılan empatik eğilim ölçeği tekrar uygulanmıştır (sontest).
5. Çalışma ile ilgili deneysel çalışma bittikten sonra okutulan kitaplarda tespit edilen empati durumlarıyla ilgili öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Kitaplarda tespit edilen empati ifadeleriyle ilgili deney grubundaki bu formları gönüllü olarak dolduran 19 öğrenciye ne düşündükleri sorulmuştur. Öğrencilerin görüşleri analiz edilip tablolastırılmıştır.

Verilerin Analizi

Nicel Verilerin Analizi

Normallik testlerinin sonuçlarına göre analizlerde kullanılan testler belirlenmiştir. Verilerin analizinde IBM SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 22.0 Programı kullanılmıştır.

Veri toplama araçlarında öğrencilerin almış oldukları puanlara yönelik analizler yapılmadan önce hangi tür istatistiksel testlerin kullanılması gerektiğini belirlemek için ön test ve son testte almış oldukları toplam puanların dağılımlarına (normality test) bakılmıştır. Dağılımın normallik gösterip göstermemesine göre analizlerde kullanılan test türleri belirlenmiştir.

Tabachnick ve Fidell (2013), çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,50 ile +1,50 arasında olması durumunda testin normal kabul edilebileceğini ifade etmektedirler. Kline (2005: 63) ise daha farklı bir görüşe sahiptir. Araştırmacıya göre bir testin normal dağılım gösterdiğinin kabul edilebilmesi için çarpıklık (skewness) değerinin -3, +3 aralığında olması; basıklık (kurtosis) değerinin de 10'dan küçük olması yeterlidir. Bu çalışmada yer alan verilerin normal dağılım gösterip göstermediğine, yukarıda bahsedilen referans dikkate alınarak karar verilmiştir.

Tablo 1. KA-Sİ EEÖEF Deney ve Kontrol Gruplarının Almış Oldukları Toplam Puanlara Yönelik Normallik Testleri

Gruplar	Test türü	Çarpıklık	Standart hata	Basıklık	Standart hata
Deney Grubu	Ön test	-.889	.427	-.193	.833
	Son test	-1.660	.427	3.375	.833
Kontrol Grubu	Ön test	-.014	.427	-.794	.833
	Son test	-.322	.427	-.733	.833

Yukarıdaki tabloya göre Deney ve Kontrol Gruplarının ikisinde de ön test ve son testlerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir.

Buna göre normal dağılım gösteren testler analiz edilirken;

- Kontrol grubunun ön test ve son test puanları arasındaki farkın anlamlılığının ölçülmesi amacıyla bağımlı gruplar t testi kullanılmıştır.
- Deney grubunun ön test ve son test puanları arasındaki farkın anlamlılığının ölçülmesi amacıyla bağımlı gruplar t testi kullanılmıştır.
- Kontrol ve deney gruplarının başlangıç düzeyleri (ön test puanları) arasındaki farkın anlamlılığı için bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır.
- Kontrol ve deney gruplarının sonuç düzeyleri (son test puanları) arasındaki farkın anlamlılığı için bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır.

Bilindiği üzere bilimsel çalışmalarda iki grup arasında bir fark olup olmadığını ortaya koymanın önemli yollarından birisi gruplar arasında bulunan anlamlı fark değeridir. Bu değer 0,05'ten küçükse veya bu değere eşitse anlamlı olduğu, büyükse anlamlı olmadığı şeklinde yorumlanır. Bu değer göz önünde bulundurularak deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test puanları arasındaki farkın anlamlılığına bakılmıştır.

Nitel Verilerin Analizi

Çalışmanın her aşamasında özellikle ihtiyaç durumunda uzmanlarının (alan uzmanları ve ölçme-değerlendirme uzmanları) görüşlerine başvurulmuştur. Böylece araştırmanın geçerliğini sağlamak için gerçek bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Durum var olduğu şekliyle ve herhangi bir müdahale olmadan yansıtılmaya çalışılmıştır. Okutulan kitaplarda tespit edilen empati ifadelerindeki tepkilerle ilgili görüşlerine başvuru olan öğrencilerin verdikleri cevaplar kategorilere dönüştürülmüş ve her bir kategori için örnek görüşler verilmiştir. Çalışma verilerinin çözümlenmesi sürecinde öğrencilerin cevapları “Ö1, Ö2, Ö3 ...” şeklinde kodlanarak verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde çalışmanın verilerinden elde edilen bulgular ele alınmış ve bunlarla ilgili çeşitli yorumlara yer verilmiştir.

Çocuk Edebiyatı Eserlerinin 7. Sınıf Öğrencilerinin Empati Gelişimine Etkisine Yönelik

Bulgular

Deney grubunun ön test ile son testi arasındaki farkı belirten bağımlı ölçümler t- testi ve etki büyüklüğü Tablo 2’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 2. Deney Grubu Ön Test ile Son Test Arasındaki Farkı Belirten Bağımlı Ölçümler T-Testi ve Etki Büyüklüğü

Gruplar	N	$\bar{x}$	Deney				
			S	Sd	t	p	Cohen's d
Ön test	30	53.86	8.11	29	-2.185	.037	-0.31
Son test	30	56.26	7.25				

Tablo 2’ye göre bir ders dönemi boyunca geleneksel yöntemin yanında çocuk edebi ürünleri okuyan deney grubu öğrencilerinin ön test ile son testi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu söylemek mümkündür [$t_{(29)} = -2.185, p < .05 (p = .037)$]. KA-Sİ empatik eğilim ölçeğinin bütün maddelerine toplam olarak bakıldığında öğrencilerin dönem

başında yapılan ön testlerinde, empati eğilim puanlarının ortalaması $X = 53.86$, $ss=8.11$ iken, çocuk edebi ürünlerinin okutulması sonrasında $X = 56.26$, $ss= 7.25$ 'e yükselmiştir. Bu yükseliş, deney grubundaki öğrencilerin çocuk edebiyatı eserlerinin etkisiyle empatik eğilimlerinin yükseldiğini göstermektedir.

Tablo 2'nin son sütununda yer alan etki büyüklük değerine göre çocuk edebi ürünlerini okuyan deney grubunun etki büyüklüğü -0.31 olarak ölçülmüştür. Bu değer -0.20 'den yukarı olması *Deney Grubunun ön testi ile son testi arasında "orta" düzeyde bir etki büyüklüğünün oluştuğunu* göstermektedir.

Kontrol grubunun ön test ile son testi arasındaki farkı belirten bağımlı ölçümler t- testi ve etki büyüklüğü aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Kontrol Grubu Ön Test ile Son Test Arasındaki Farkı Belirten Bağımlı Ölçümler T-Testi ve Etki Büyüklüğü

Kontrol							
Gruplar	N	$\bar{x}$	S	Sd	t	p	Cohen's d
Ön test	30	50.76	9.77	29	.602	.552	0.06
Son test	30	50.20	9.45				

Tablo 3'te kontrol grubu öğrencilerinin ölçeğin toplam puanlarına göre ön test ile son testleri arasında anlamlı bir fark olmadığı, dolayısıyla empati becerilerinin gelişmesine geleneksel yöntemlerle işlenen derslerin bir etkisinin olmadığı görülmektedir [$t_{(29)} = .602$, $p > .05$ ($p = .552$)]. Öğrencilerin dönem başında yapılan ön testte empatik eğilim ölçüleri puanlarının $\bar{X} = 50.76$, $ss=9.77$ iken, geleneksel yöntemle ders işleme sonrasında son testte empatik eğilim ölçüleri puanlarının $\bar{X} = 50.20$, $ss=9.45$ olduğu görülmektedir. Dolayısı ile bu bulgu geleneksel yöntemin, empati becerisinin geliştirilmesinde her hangi bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir.

Deney grubu ile kontrol grubu ön testleri arasındaki farkı belirten bağımsız ölçümler t- testi ve etki büyüklüğü aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Deney Grubu ile Kontrol Grubu Ön Testleri Arasındaki Farkı Belirten Bağımsız Ölçümler T-Testi ve Etki Büyüklüğü

Ön test							
Gruplar	N	$\bar{x}$	S	sd	t	P	Cohen's d
Deney Grubu	30	53.86	8.11	58	1.336	.187	0.350
Kontrol Grubu	30	50.76	9.77				

Tablo 4'te deney grubu ve kontrol grubu öğrencilerinin ölçeğin toplam puanlarına göre ön testleri arasında anlamlı bir fark olmadığı, dolayısıyla empati becerilerinin gelişmesine geleneksel yöntemlerle işlenen derslerin bir etkisinin olmadığı görülmektedir [$t_{(58)} = 1.336$, $p > .05$ ($p = .187$)]. Deney grubundaki öğrencilerin dönem başında yapılan ön testte empatik eğilim ölçümleri puanlarının ortalaması $\bar{X} = 53.86$, $ss=8.11$ iken, kontrol grubundaki öğrencilerin dönem başında yapılan ön testte empatik eğilim ölçümleri puanlarının ortalamasının $\bar{X} = 50.76$, $ss=9.77$ olduğu görülmektedir. Her iki grubun ön test toplam puanları arasında ciddi bir fark olmadığı görülmektedir.

Deney grubu ile kontrol grubu son testleri arasındaki farkı belirten bağımsız ölçümler t-testi ve etki büyüklüğü aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Deney Grubu ile Kontrol Grubu Son Testleri Arasındaki Farkı Belirten Bağımsız Ölçümler T-Testi ve Etki Büyüklüğü

Son test							
Gruplar	N	$\bar{x}$	S	sd	t	P	Cohen's d
Deney Grubu	30	56.26	7.25	58	2.78	.007	0.730
Kontrol Grubu	30	50.20	9.45				

Tablo 5'e göre bir ders dönemi boyunca geleneksel yöntemin yanında çocuk edebi ürünleri okuyan deney grubu öğrencilerinin ön test ile son testi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğunu söylemek mümkündür [$t_{(58)} = 2.78$, $p < .05$ ($p = .007$)]. KA-Sİ empatik eğilim ölçeğinin bütün maddelerine toplam olarak bakıldığında deney grubundaki öğrencilerin dönem sonunda yapılan son testlerinde, empati eğilim puanlarının ortalaması $\bar{X} = 56.26$, $ss=7.25$ iken, geleneksel yöntemlerle ders işleyen kontrol grubundaki öğrencilerin dönem sonunda son testlerindeki empatik eğilim puanlarının ortalamasının $\bar{X} = 50.20$, $ss=9.45$ olduğu görülmektedir. Bu ortalama puan farkı, deney grubundaki öğrencilerin çocuk edebi ürünlerinin etkisiyle empatik eğilimlerinin yükseldiğini, geleneksel yöntemlerle işlenen dersin öğrencilerin empatik eğilimlerinde bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Tablo 5'in son sütununda yer alan etki büyüklük değerine göre çocuk edebi ürünlerini okuyan deney grubunun etki büyüklüğü 0.730 olarak ölçülmüştür. Bu değer -0.20'den yukarı olması *deney grubu ile kontrol grubunun son testleri arasında "orta" düzeyde hatta "büyük" bir etki büyüklüğüne yakın oluştuğunu* göstermektedir.

Çalışmada etkisi araştırılan deneysel yöntemin etkililiğinin incelenmesi için kullanılan diğer bir yöntem ise her iki grupta yer alan öğrencilerin son test ve ön test puanları arasındaki farkı hesaplayıp ilerleme puan dizilerini oluşturmak ardından da deney ve kontrol gruplarının süreçteki ilerlemelerinin göstergesi olan bu fark (ilerleme) puan ortalamalarını, ilişkisiz örneklem için t testi ile karşılaştırmaktır. Test sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Deney Grubu ile Kontrol Grubu Puan Artışları Arasındaki Farkı Belirten Bağımlı Ölçümler T- Testi ve Etki Büyüklüğü

Gruplar	N	Son Test					
		$\bar{x}$	s	sd	T	P	Cohen's d
Deney Grubu	30	2.4000	6.01	58	-2.05	.045	-0.53
Kontrol Grubu	30	-.5667	5.15				

Fark puanlarının ortalamaları, ilişkisiz örneklem için t testi ile kıyaslandığında çocuk edebi ürünlerini okuyan gruptaki (deney grubu) ilerleme puanlarının ($x=2.40$, $ss=6.01$), normal gruptaki ilerleme puanlarından ($x=-0.56$, $ss=5.15$) anlamlı derecede farklı olduğu görülmektedir [$t_{(58)} = -2.05$, $p < .05$ ($p = .045$)]. Bu durumda, çocuk edebi ürünlerini okumanın, öğrencilerin empati becerisinin gelişimi üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna varılabilir.

Tablo 6'nın son sütununda yer alan etki büyüklüğünün mutlak değeri 0.53 olarak ölçülmüştür. Bu değer 0.20'den yukarı olması (özellikle 0.50 dolaylarında olması), *deney grubu ile kontrol grubu puan artışlarının arasındaki farkın "orta" düzeyde bir etki büyüklüğünün oluştuğunu* göstermektedir.

Çalışma Grubu Öğrencilerinin Okudukları Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Geçen Empati İfadelerine İlişkin Görüşlerini Ortaya Koymaya Yönelik Bulgular

Okutulan çocuk edebiyatı eserlerindeki empati ifadeleri tespit edilmiştir. Bu empati ifadelerine ilişkin her eser ile ilgili öğrenci görüşlerine yönelik bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Verilerin sunumunda, açıklayıcılık (temaya uygunluk), çeşitlilik ve uç örnek ölçütleri dikkate alınarak (Neuendorf, 2002: 1) her eserde tespit edilen empati durumlarıyla ilgili öğrenci görüşlerinden her kategori için yeterli sayıda örneğe yer verilmiştir.

Alaaddin'in Geveze Su Boruları Kitabındaki Empati İfadeleriyle İlgili Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin %79'u ilgili öyküde geçen empati ifadelerindeki tepkiyi doğru bulduklarını, % 4'ü ise empati ifadesindeki tepkiyi kısmen doğru bulduklarını, %17'si ise empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulmadıklarını dile getirmişlerdir.

Empati ifadesindeki tepkiye evet diyen öğrencilerden bazıları, gerekçelerini şöyle ifade etmişlerdir: *"Bazı bilgiler insanlardan saklanmalıdır (Ö1, Ö17). Özel bilgiler herkes tarafından bilinmemelidir (Ö2, Ö9, Ö12, Ö13, Ö15). Kişinin özel bilgilerinin paylaşılması toplum hayatının dengesini bozar (Ö3, Ö10, Ö19). İnsanların bilgi sahibi olmadan yargıda bulunmaları doğru bir davranış değildir (Ö4). Herkesin her şeyi bilmesi felaket getirir (Ö7, Ö11, Ö16, Ö18).*

Empati ifadesindeki tepkiye hayır diyen öğrencilerden bazıları kendileri olduğunda nasıl bir tepki vereceklerini şöyle ifade etmişlerdir: *"Ben olsam onu teselli etmeye çalışır kendini nasıl rahat hissederse öyle davranmasını tavsiye eder, her hâlükârda onun arkasında olacağımı belirtirdim (Ö11). Daha gerçekçi ve güzel bir şekilde konuşurdum (Ö6). Ben olsam ayrıntılı bilgi öğrendikten sonra yorum yapardım (Ö4)."*

Akvaryumdaki Tiyatro Kitabındaki Empati İfadeleriyle İlgili Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin %85'i ilgili öyküde yer alan empati ifadelerindeki tepkiyi doğru bulduklarını, % 5'i ise empati ifadesindeki tepkiyi kısmen doğru bulduklarını, % 10'unu ise empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulan öğrencilerden bazıları, gerekçelerini şöyle ifade etmişlerdir: *"Bir canlıyı yaşadığı yerden görmek onları daha iyi anlamamızı sağlar (Ö2). Göz zevkimiz için balıklar akvaryumda kalmamalı (Ö17). Kendi keyfimize göre hareket etmemeliyiz (Ö18). Kendilerini balıkların yerine koyup büyük haksızlık yaptıklarını görmeliler (Ö18). En yakın arkadaşımı kaybetmiştim (Ö19)."*

Empati ifadesindeki tepkiye kısmen doğru diyen veya buradaki tepkiye hayır diyen öğrenciler, gerekçelerini şöyle ifade etmişlerdir: *"Hem kendimin hem de balığın yaşaması için uğraşırdım (Ö13). Balığı doğal yaşamına bıraktırdım (Ö4). Ben olsam abartmadan anlatırdım (Ö2)."*

Geçmiş Tırmanan Merdiven Kitabında Geçen Empati İfadeleriyle İlgili Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin %56'sı ilgili öyküde geçen empati ifadelerindeki tepkiyi doğru bulduklarını, %4'ü ise empati ifadesindeki tepkiyi kısmen doğru bulduklarını, %40'ı ise empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulan öğrencilerden bazıları, gerekçelerini şöyle ifade etmişlerdir: *“İnsanların bazen biraz yalnızlığa ihtiyacı vardır (Ö7). Başarılı olmak için bazı şeylere katlanmak gerekir (Ö9). Başkalarını örnek alarak geleceğe bakabiliriz (Ö9). Çünkü hayallerin ve gerçeklerin peşinden gitmek gerekir (Ö10).”*

Empati ifadesindeki tepkiye hayır diyen öğrencilerden bazıları kendileri olduğunda nasıl bir tepki vereceklerini şöyle ifade etmişlerdir: *“Ben olsam başarılı olmak için yalnızlığı tercih etmezdim (Ö3). Ben Dilek öğretmenin yerinde olsam tüm öğrencilerimi ailelerine kadar tanıyı ona göre aktivite düzenlerdim (Ö3).”*

Güneşi Bile Tamir Eden Adam Kitabındaki Empati İfadeleriyle İlgili Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin %63'ü ilgili öyküde geçen empati ifadelerindeki tepkiyi doğru bulduklarını, %7'i ise empati ifadesindeki tepkiyi kısmen doğru bulduklarını, %30'u ise empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Empati ifadesindeki tepkiye evet diyen öğrencilerden bazıları, gerekçelerini şöyle ifade etmişlerdir: *“İnsanların tatile ihtiyaçları olduklarını düşünüyorum (Ö1, Ö14, Ö15). İnsanlar bazen daha nankör olabiliyor (Ö1, Ö3). Onlarla ilgili düşüncemi empati yaparak söyledim (Ö4). İnsanların arkasından konuşmamak gerekir (Ö12, Ö14).”*

Empati ifadesindeki tepkiye hayır diyen öğrencilerden bazıları kendileri olduğunda nasıl bir tepki vereceklerini şöyle ifade etmişlerdir: *“Kadir Bey'in her şeyi tamir etmesini istemezdim. Yeni şeyler hoşuma gidiyor (Ö1). Ben olsam çok doğru bir davranış yaptığını söyleyerek Tamirci Kadir Bey'i tebrik ederdim (Ö4). İnsanlara önyargılı davranmazdım. Ve başkalarının sözlerine bakıp başkalarına yorumlamamalıyız. Çünkü ön yargılı yaklaşırsak onu anlayamayız (Ö10).”*

Buzdolabındaki Köpek Kitabındaki Empati İfadeleriyle İlgili Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin %88'i ilgili öyküde geçen empati ifadelerindeki tepkiyi doğru bulduklarını, %2'i ise empati ifadesindeki tepkiyi kısmen doğru bulduklarını, %10'u ise empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Empati ifadesindeki tepkiye evet diyen öğrencilerden bazıları gerekçelerini şöyle ifade etmişlerdir: *“Yurdunu seven bir insanın söylediği güzel bir söz (Ö1). Nerde olduğunu bilirse ne yapacağını da bilir (Ö2). Canlılar doğduğu doğal ortamda yaşamalı (Ö3, Ö10, Ö12, Ö13, Ö15). İnsana değişiklik iyi gelir (Ö7).”*

Empati ifadesindeki tepkiye hayır diyen öğrencilerden bazılarını kendileri olduğunda nasıl bir tepki vereceklerini şöyle ifade etmişlerdir: *“Ben olsam hatamı anladığım için mutlu, köpek gittiği için de üzülürdüm (Ö1). Ben olsam buraya gelmeseydin ben doğmazdım cümlesi yerine iyi ki buraya gelmişsin iyi ki dedem olmuşsun derdim (Ö4). Ben olsam bir canlıyı kendi ortamından asla koparmazdım (Ö4).”*

Pat Karikatür Okulu Kitabındaki Empati İfadeleriyle İlgili Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin %88’i ilgili öyküde geçen empati ifadelerindeki tepkiyi doğru bulduklarını, %12’si ise empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Empati ifadesindeki tepkiye evet diyen öğrencilerden bazıları gerekçelerini şöyle ifade etmişlerdir: *“Herkes kendisine neyin faydalı veya zararlı olduğunu bilmeli (Ö2). Bize doğru gelen şeylerin aslında yanlış olduğunu kavrayabilmemiz gerekir (Ö3, Ö4). İncinmeden, kırılmadan söyledi (Ö14). Herkes aynı fikirde olmayabilir (Ö16).”*

Empati ifadesindeki tepkiye hayır diyen öğrencilerden bazılarını kendileri olduğunda nasıl bir tepki vereceklerini şöyle ifade etmişlerdir: *“Ben olsam herkesi olduğu gibi kabullenip onların iyi taraflarını görmeye çalışırdım ve onları üzecek lakaplar ile hitap etmezdim (Ö3). Dalga geçici sözleri azaltırdım (Ö6). Ben olsaydım yanındayım der, üzülmemesi gerektiğini söylerdim (Ö11).”*

Havva İle Kaplumbağa Kitabındaki Empati İfadeleriyle İlgili Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin %81’i ilgili öyküde geçen empati ifadelerindeki tepkiyi doğru bulduklarını, %19’u ise empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Empati ifadesindeki tepkiye evet diyen öğrencilerden bazıları gerekçelerini şöyle ifade etmişlerdir: *“Herkes hayatının gereği her yere gidebilir, ancak yeni bir taşınma ve alışma zor olur (Ö2). İnsanlar bazı şeylerin bilincinde olmalıdır (Ö3). İnsan nerede mutlu ise orada yaşamalıdır (Ö3). Çocuğun durumu da göz önünde bulundurulup ona göre karar alınmalıdır (Ö3). Hayvanlarla empati kurdurmaya çalışması çok güzel (Ö4).”*

Empati ifadesindeki tepkiye hayır diyen öğrencilerden bazılarını kendileri olduğunda nasıl bir tepki vereceklerini şöyle ifade etmişlerdir: *“Elif’in biraz daha kendine gelmesini*

beklerdim (Ö10). Ben Elif'e, Havva hanımın bir daha gelmeyeceğini onun ruh halini göz önünde bulundurarak anlatmaya çalışırdım (Ö18).”

Galata'nın Tembel Martısı Kitabındaki Empati İfadeleriyle İlgili Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin %95'i ilgili öyküde geçen empati ifadelerindeki tepkiyi doğru bulduklarını, %5'i ise empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Empati ifadesindeki tepkiye evet diyen öğrencilerden bazıları gerekçelerini şöyle ifade etmişlerdir: “Kimsenin canı yanmadan çözüm bulunabilir (Ö3). Kendilerini kuşun yerine koyarak ne yapacağını düşünmesi güzel (Ö4). Mimarın sadece insanları düşünmesi çok yanlış (Ö4).”

Empati ifadesindeki tepkiye hayır diyen öğrencilerden bazıları kendileri olduğunda nasıl bir tepki vereceklerini şöyle ifade etmişlerdir: “Ben olsam daha hiçbir canlı zarar görmeden o tülü kaldırırdım (Ö4). Kızgınlık bildiren ifadeler kullanmamaya çalışırdım (Ö6).”

Kedilerin Kaybolma Mevsimi Kitabındaki Empati İfadeleriyle İlgili Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin %81'i ilgili öyküde geçen empati ifadelerindeki tepkiyi doğru bulduklarını, %19'u ise empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Empati ifadesindeki tepkiye evet diyen öğrencilerden bazıları gerekçelerini şöyle ifade etmişlerdir: “Kedi gereken sevgiyi alamadığı için gitmiş olabilir (Ö2). Arkadaşlarının üzüntülerine ortak olmak ve yardım etmek iyi bir davranıştır (Ö3). Arkadaşlarına yardım etmeleri çok güzel bir davranış (Ö4, Ö15).”

Empati ifadesindeki tepkiye hayır diyen öğrencilerden bazıları kendileri olduğunda nasıl bir tepki vereceklerini şöyle ifade etmişlerdir: “Ben olsaydım herkese daha açık davranırdım. Ve bu yüzden kedi de beni terk etmezdi (Ö10). Ben olsaydım kedilerin bizim için neler hissettiklerini anlamaya çalışırdım (Ö10).”

Vapurları Seven Çocuk Kitabındaki Empati İfadeleriyle İlgili Öğrenci Görüşleri

Öğrencilerin %93'ü ilgili öyküde geçen empati ifadelerindeki tepkiyi doğru bulduklarını, %7'si ise empati ifadesindeki tepkiyi doğru bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Empati ifadesindeki tepkiye evet diyen öğrencilerden bazıları, gerekçelerini şöyle ifade etmişlerdir: *“Yanında değerli olan bir şeyi satmamalı (Ö2). İnsanı etkileyen yazılar önemlidir (Ö3). Herkesin acıklı bir hikâyesi var (Ö7, Ö10).”*

Empati ifadesindeki tepkiye hayır diyen öğrencilerden bazıları kendileri olduğunda nasıl bir tepki vereceklerini şöyle ifade etmişlerdir: *“Ben olsam biraz daha heyecan katardım (Ö6). Yazarın emeğine saygı duymalıydı (Ö9). Daha sert bir tepki verirdim (Ö11). Hatasını anladıktan sonra kendisine çok kızması doğru bir davranış değildir (Ö15).”*

Tartışma ve Sonuç

Araştırma kapsamında çocuk edebiyatı eserlerinin ortaokul yedinci sınıf öğrencilerinin empati kurma becerisinin gelişimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ayrıca deneysel çalışma sonunda okutulan kitaplardaki empati durumları tespit edilmiş olup bu empati durumlarıyla ilgili çalışma grubundaki öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

Deneysel sürecin başında deney ve kontrol gruplarının ön testlerinin empati eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark [$t_{(58)} = 1.336, p > .05 (p = .187)$] olmadığı belirlenmiştir.

Kontrol grubunun ön test-son test empati eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı [$t_{(29)} = .602, p > .05 (p = .552)$] bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Deney grubunun ön test- son test empati eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir [$t_{(29)} = -2.185, p < .05 (p = .037)$].

Deneysel sürecin sonunda deney ve kontrol gruplarının son testlerinin empati eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark [$t_{(58)} = 2.78, p < .05 (p = .007)$] olduğu belirlenmiştir.

Bu durum çocuk edebiyatı eserlerinin empati becerisinin gelişimi üzerinde bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Alan yazında edebi ürünlerin çocukların empati yetenek ve eğilimlerinin gelişimi üzerine yapılan çok sayıda yerli ve yabancı araştırma bulunmaktadır. Alan yazındaki ilgili araştırmaların sonuçları incelendiğinde neredeyse tamamının bu çalışmanın ilgili sonuçlarını desteklediği anlaşılmaktadır. Riquelme, Munita, Jara, Montero

(2013) yaptıkları çalışmada çocuk edebiyatı programı aracılığıyla öğrencilerin duygularının ve empati becerisinin geleneksel okuma grubuna göre arttığı tespit etmişlerdir. Heck (2008) çalışmasında çocuk edebiyatı eserlerinin okutulmasının öğrencilerde şefkat duygusunu artırdığı ve öğrencilerin empati kurmasını kolaylaştırdığını tespit etmiştir. Valeria'ye (2017) göre resimli bir çocuk kitabı çocukların empati kurmasına yardımcı olmaktadır. Kiser (2017) gençlere yönelik romanlar ergenlik dönemindeki bireylerin empati becerisinin gelişmesine katkı sağladığını ifade etmektedir. Mohammadzadeh, Kayhan ve Dimliler (2017)'e göre çocuk edebiyatı eserlerinin yorumlanmasının çocukların karakter, düşünce ve tutumlarına karşı farkındalık ve empati geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Chain (2015) çocuk edebiyatının çocukların karakterini etkileme gücüne ve empati kurma becerisine yardımcı olduğunu dile getirmektedir. Kenney (2013) yaptığı çalışmada çocuk edebiyatı ürünleriyle sosyal becerilerin öğretilebileceği kanaatine ulaşmıştır. Cress and Holm (1998) öğretmenlerin edebiyat eserleri aracılığıyla kurmaca dünyadan gerçek durumlara genelleme yaparak çocukların empati becerisini geliştirebileceğini dile getirmiştir. Pala (2008) öğrencilerin ders kitabı dışında kitap okuma sıklığı arttıkça empati puanlarının arttığı ortaya çıkarmıştır. Keen (2006) daha çok kitap okuyanların sosyal farkında oluş ve empati düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Karakuş (2018) yaptığı çalışmada çocuk edebiyatı eserlerinin sınıf öğretmeni adayları üzerinde insan hakları eğitimine ilişkin olumlu tutum geliştirdiğini tespit etmiştir. Akyüz (2014) çalışmasında yazınsal nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarıyla yürütülen Türkçe derslerinin, çocukların eş duyumsal eğilimlerine katkısının olabileceği yargısına ulaşılmıştır. Destebaşı (2011) yaptığı çalışmada çocuk edebiyatı eserlerinin 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin karakter gelişimine yardımcı olduğunu tespit etmiştir. Thompson ve Hoffmann (1980) çocuklarda empati ve suçluluk duygusunun gelişimini inceledikleri araştırmada öyküdeki kurbanı, empatik olarak anlama konusunda desteklenen çocukların desteklenmeyen çocuklara oranla daha çok suçluluk duygusu hissettikleri tespit etmişlerdir. Goodman (2011) yaptığı çalışmada 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin empati gelişimini artırmak için perspektif okuma müdahalesinin kullanımını araştırmıştır. Ancak öğrencilerin okuma-anlama ile empati testleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edememiştir. Araştırmacı yapılan araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmeyen bu durumun çalışmanın kısıtlılıklarından kaynaklanabileceğini dile getirmiştir. Bjerck'e (2005) göre bir çocuk, kitaptaki karakterlerle duygusal olarak ilgilenebilir ve bir çocuk kendi duygularını veya dürtülerini doğru bir şekilde tanımlayamasa bile, bir kitaptaki bir karakterle ilişki kurabilir ve kendilerini nasıl anlayacağını daha fazla öğrenebilir. Schoafsma'na (1989) göre hikâyeler sayesinde çocuklar hayatlarına anlam katabilir ve dünyalarının dünyasını

anlamlandırabilir. Leonarde Lamme ve McKinley'ye (1992) göre içinde empatik karakterler bulunan kitaplar okundukça, çocuklar hayali olarak prososyal modelleri daha fazla gözlemek, daha yardımsever ve ilgili olmak ile ilgili tartışmalar yapma fırsatı bulmuş olurlar.

Araştırma grubundaki öğrencilere okutulan eserlerde tespit edilen empati durumları ile ilgili öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Öğrencilerin yaklaşık %79'u tespit edilen empati durumlarını doğru bulduklarını, % 4' ü kısmen doğru bulduklarını, %17'si de doğru bulmadıklarını gerekçeleriyle birlikte ifade etmişlerdir.

Araştırmanın deneysel süreçleriyle ortaya konulan bu sonuçlar çocuklar için edebiyat eğitimi eserlerinden Behiç Ak'ın Gülümseten Öyküler serisine dikkat çekmesi bakımından alan yazına önemli katkılar sunmaktadır.

Öneriler

Bu bölümde araştırmanın bulgularına bağlı olarak araştırmacılara ve uygulamaya yönelik çeşitli öneriler sunulmuştur:

Araştırma kapsamında seçilen öğrenciler random /seçkisiz atama yöntemiyle belirlenmiştir. Bu nedenle kitap okutulan öğrencilerin özellikleri heterojenlik göstermiştir. Bununla birlikte öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kitapları rahat bir şekilde okuduğu söylenebilir. Çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikleri taşıyan, bu ilkeleri göz önünde bulundurarak hazırlanan kitaplar öğrencilerde okuma isteği uyandırabilir. Özellikle bu özellikleri taşıyan kitaplar öğrencilere okutulabilir.

Türkçe derslerinde ders kitabı ile yetinmeyip öğrenciler nitelikli çocuk kitaplarıyla buluşturulabilir. Son dönem çocuk edebiyatı yazarlarının itinayla kaleme aldıkları çocuk kitaplarının çocuk okurlarla buluşması için ilgili kurum ve kuruluşlarca; öğrenci, öğretmen ve ebeveynlere çeşitli etkinlikler düzenlenmelidir. Bu eserler aracılığıyla başta empati olmak üzere birçok değer geleceğimizin teminatı olan öğrencilerimize kazandırılabilir.

Behiç AK'ın "*Gülümseten Öyküler*" serisinin çocuk edebiyatı kriterlerine uygun olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin başta empati becerisi olmak üzere birçok değeri kazandırmaya uygun özellikler taşıdığı kanaatine varılmıştır. Öğrencilere başta okuma kültürü olmak üzere birçok değer edindirme açısından bu eserler okullarda öğretmenler tarafından okutulabilir.

Bu çalışma ortaokul 7. sınıfta okuyan 30 öğrenci ile sınırlıdır. Ortaokulun diğer düzeylerine ve eğitimin her kademesine de benzer çalışmalar yapılabilir.

Çocuk edebiyatı alanında eser veren diğer yazarların eserleri de çocuklara katabilecekleri değerler açısından incelenebilir. Bu inceleme sonucu elde edilen veriler paylaşılabilir.

Türkçe eğitiminin temel amaçlarından olan “okuma kültürü edindirme”nin, çocuklara sağlayacağı yararları ve yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koymak üzere deneysel çalışmalar yapılmalı, bu konudaki öngörüler bilimsel çalışmalarla denenmelidir.

Makalenin Bilimdeki Konumu

Türkçe Eğitimi ve Sosyal Bilimler Bölümü/ Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Makalenin Bilimdeki Özgünlüğü

Ortaokullarda öğrenciler arasında yaşanan zorbalık ve saldırganlık gibi şiddet olayları yeni bir sorun olarak karşımıza çıkmamaktadır. Ancak son yıllarda okullarda şiddet olaylarının artış eğiliminde olduğu buna bağlı olarak şiddet konulu araştırmaların sayısının arttığı görülmektedir. Bu durum sadece Türkiye’ye özgü değildir. Son yıllarda teknoloji ve bilimde yaşanan önemli gelişmeler ile günümüz dünyası sosyal, siyasi, ekonomik ve psikolojik yönden karmaşık ve yoğun bir şekle bürünmüştür. Toplumsal yapıdaki bu karmaşıklık hem ülkemizde hem de dünyadaki okullarda şiddet, saldırganlık, zorbalık gibi olumsuz davranışların önemli bir olgu haline almasına sebep olmuştur.

Çocukların bu tür olumsuz alışkanlıklardan kurtulabilmesi, sosyal hayatta anlayışlı ve hoşgörülü birer fert olması için empati becerisi hikâye yoluyla öğrencilere aktarılabilir. Bu noktada edebiyatın devreye girdiğini söylemek mümkün gözükmemektedir.

Çocuğun bilişsel, sosyal, duyuşsal ve kişilik özelliklerini geliştirmek amacıyla çocuğa yönelik çeşitli kitaplar yazılır. Çocuk bu kitaplar aracılığıyla kendisini çeşitli yönlerden geliştirir. Bu eserlerden hareketle çeşitli yaşam şekilleri, kültürler ve insanlar hakkında bilgi edinir. Zamanla bu eserlerdeki kahramanların dünyalarına girer, onların olaylara, kişilere bakış açılarını yavaş yavaş kavramaya başlar. Böylece empati yeteneği gelişir. Empati, kişinin kendini bir başkasının yerine koyarak o kişinin dünyasını anlama ve ona hoşgörüyle bakmasıdır. Günümüzde bireyselleşmenin en üst düzeye çıktığı, bencilliğin her şeyin önüne geçtiği gerçeği göz önüne alındığında çocuk eğitiminde empati becerisinin kitaplar vasıtasıyla kazandırılmasının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar. Bu araştırma, empati becerisinin çocuk edebiyatı ürünleri ile sağlanması sürecine katkı sunması açısından önemli görülmektedir.

Kaynaklar

- Akyüz, E. (2014). *Çocuk edebiyatı yapıtlarının çocukların eşduyumsal eğilimine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aküzüm, C. ve Oral, B. (2015). Yönetici ve öğretmen görüşleri açısından okullarda görülen en yaygın şiddet olayları, nedenleri ve çözüm önerileri. *Ekev Akademi Dergisi*, 19(61), 1-30.
- Aslan, C. (2017). *Örnek eğitim durumlarıyla Türkçe-Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. Ankara: Anı.
- Atik, G. (2006). *The Role of Locus of Control, Self-Esteem, Parenting Style, Loneliness, and Academic Achievement in Predicting Bullying Among Middle School Students*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bağcı, E. (2013). *Çocuk edebiyatı ürünleriyle çocuklar için yazılmış eserlerin değerler eğitimi bağlamında karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Bjerk, C. (2005). Heroes and heroines: Finding role models in books. *Principal*, 85(1), 58-59.
- Chain, M. A. (2015). Children's books for building character and empathy. *The Journal of Invitational Theory and Practice*, 21, 68-95.
- Cress, S. W., Holm, D. T. (1998). Developing empathy through children's literature. *Education*, 120, 593-597.
- Creswell, J. W. (2006). Understanding mixed methods research (Chapter 1). John W. Creswell & Vicki L. Plano Clark (Ed.), *Designing and Conducting Mixed Methods Research* içinde (s. 1-19). California-ABD: Sage.
- Creswell, J. W. (2017a). *Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (Çev. Ed. S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2017b). *Karma yöntem araştırmalarına giriş*. (Çev. M. Sözbilir). Ankara: Pegem Akademi.
- Destebaşı, F. (2011). *Çocuk edebiyatı eserlerinin 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin karakter gelişimine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, XXI (1-2), 155-190.

- Elmacı, F. (2009). Çocukların korunması ve refahlarının artırılmasında okulun rolü: İngiltere örneği, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 69-84.
- Ertan, D. (2012). *Akran zorbalığında aileye ve okula ilişkin risk ve koruyucu faktörlerin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Goodman, M. E. (2011). *The role of perspective-taking in reading and its relationship to empathy in children*, Unpublished Master's Thesis, California State University in Psychology in the College of Science and Mathematics, California.
- Gökler, R. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güçlü, M. (2015). Türkiye’de değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmalar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 720-732.
- Gürüz, D. ve Temel-Eğinli, A. (2016). *İletişim becerileri*. (5. Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Heck, V. Z. (2008). *A influência da literatura infantil na resolução de conflitos interiores das crianças*. Unpublished Master Thesis, Escola Superior de Teologica, São Leopoldo /Brazil.
- Kapıcı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik sayısıyla ilişkisi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Kandemir, M. ve Özbay, Y. (2009). Sınıf içinde algılanan empatik atmosfer ile benlik saygısı arasındaki etkileşimin zorbalıkla ilişkisi, *İlköğretim Online*, 8 (2), 322–333.
- Karaca, N. (2015). İrade eğitimi, değer aktarma ve rol model olmada edebiyatın yeri ve önemi, *Turkish Studies*, 10(16), 827-846.
- Karakuş, M. H. (2018). *Çocuk edebiyatı eserleriyle insan hakları eğitimi programının geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (7. Basım). Ankara: Nobel.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2009). Öğrenci, veli ve öğretmen gözüyle ilköğretim okullarında yaşanan zorbalık, *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 36, 209-226.

- Karatay H. (2007a, 10-15 Eylül). *Değer aktarımı açısından yerli ve yabancı çocuk edebiyatı ürünleri*, 38.ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresinde sunuldu, Ankara.
- Karatay H. (2007b). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (5), 3, s.463-477.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı, *Turkish Studies*, 6(1), 1439-1454.
- Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Kaya, A. ve Siyez, D.M. (2010). KA-Sİ çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği: geliştirilmesi geçerlik ve güvenirlik çalışması, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 156, 110-125.
- Keen,S. (2006). A theory of narrative empath.*JTOSR*, 14 (3), 207-236.
- Kenney (2013). *Using Children's Literature Effectively to Teach Social Skills to Young Children*. University of Florida.
- Kılıç, M. ve Atlı, A. (2011). İlköğretim ve ortaöğretim okullarında yaşanmış şiddetin gazetelerdeki yansımaları, *E- Journal of New Sciences Academy*, 6(1), 1284-1294.
- Kızılyar, L. (2010). *İlköğretim 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre denetim odağı boyutları ve akılcı olmayan inançların incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kiser, K. R. (2017). *Young Adult Literature and Empathy in Appalachian Adolescents*. Unpublished Master's Thesis, Faculty of the Department of Literature and Language East Tennessee State University, Tennessee.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York :The Guilford Press.
- Kütük, Ö. (2008). *Liselerde okul güvenliğine yönelik bir araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Leonard Lamme, L., McKinley, L. (1992). Creating a caring classroom with children's literature, *Young Children*, 48 (1), 65-71.
- MEB. (2017). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1-8. sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mohammadzadeh, B., Kayhan, H., Dimililer, Ç. (2017). Enhancing disability awareness and empathy through children's literature about characters with disabilities: a cognitive

- stylistic analysis of Rodman Philbrick's *Freak The Mighty*, *Quality & Quantit International Journal of Methodolog*, 52, 583-597.
- Neuendorf, K. A. (2002). *The content analysis, guidebook*. California: Sage Publications.
- Olweus, D. (1994). Annottion: bullying at school based intervention program, *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 35(7), 111-119.
- Özden, M. Y. ve Durdu, L. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Pala, A. (2008). Öğretmen adaylarının empati kurma düzeyleri üzerine bir araştırma, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 13-23.
- Pişkin, M. (2010). Examination Of Peer Bullying Among Primary And Middle School Children In Ankara, *Education and Science*, 35(156), 175-189.
- Riquilme, E., Munita, F., Jara, E., Montero, I. (2013). Reconocimiento facial de emociones y desarrollo de la empatía mediante la Lectura Mediada de literatura infantil, (*Online Journal Homepage*, 25 (3), 375- 388.
- Schoafsma, D. (1989). Gilbert's and Dave's stories: Narrative and knowing, *English Journal*, 78, 89-91.
- Şahin, M. ve Akbaba, S. (2017). *Okulda ve sanal ortamda zorbalık ve empati*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Boston: allyn and Bacon.
- Thompson, R. A. and Hoffman, M. C. (1980). Empathy and development of guilt in children, *Developmental Psycholog*, 16 (2), 155-156.
- Topçu, Ç. (2008). *Siber zorbalığın empati, toplumsal cinnet, geleneksel zorbalık, internet kullanımı ve yetişkin denetimiyle ilişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Totan, T. (2008). *Ergenlerde zorbalığın anne-baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Uluğ, M. (2014). Empati nedir? Tanımı ve benzer kavramlardan farkı. A. Turpoğlu-Çelik (Editör). *Empati kuramdan uygulamaya içinde* (s. 1-17). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayın No: 202.
- Uygur, N. (1984). *İnsan açısından edebiyat*. (3. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Valerie, M. P. R. (2017). *Hidden children: Using children's literature to develop understanding and empathy toward children of incarcerated parents*, Unpublished Master's Thesis, Manitoba University Education Department of Educational Administration, Kanada.

Yavuzer, H. (1990). *Yaygın anne-baba tutumları, ana baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çalışma Grubuna Okutulan Kitaplar

Ak, B. (2016). *Geçmişe tırmanan merdiven*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2017). *Akvaryumdaki tiyatro*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2017). *Alaaddin'in geveze su boruları*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2017). *Galata'nın tembel martısı*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2017). *Havva ile kaplumbağa*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2017). *Kedilerin kaybolma mevsimi*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2017). *Pat karikatür okulu*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2017). *Vapurları seven çocuk*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2018). *Buzdolabındaki köpek*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ak, B. (2018). *Güneşi bile tamir eden adam*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Summary

Statement of Problem

Schools that provide students with knowledge and skills and enable them to socialize, although they have an important place in conveying the national and spiritual values of society, may not always provide students with a desired environment and conditions. Unwanted behaviors such as aggression, violence, bullying, intolerance can be seen in the environment where many students grow up in different environments and with different understandings.

In today's democratic societies, many values that regulate human relations, rather than academic achievement, are becoming increasingly prominent. The main philosophy of most societies is the upbringing of individuals who recognize national and universal values, internalize them and transform them into behavior. For this purpose, many values such as justice, love, cooperation, respect and tolerance are tried to be gained for future generations. Empathy is one of the values that encompasses these values and can help to eliminate many problems in community life.

One of the most important tools of teaching Turkish is the qualified children's works youth literature. In these works, every hero the reader encounters is a different personality and a world for him. The reader sees, recognizes and tries to understand the characters of different

worlds while reading the work. When he reads the text, he puts himself in the shoes of the hero and thinks what he would do if he were in his place. Thus, he begins to empathize with the hero in the text.

The main problem of this research is that children's literature works have an effect on the empathic level of middle school 7th grade students? Within the framework of this main problem situation, it seeks solutions to various sub-problems.

Method

Experimental design was used in this study which aimed to determine the effects of children's literature on the development of 7th grade students' empathic skills. "Experimental research is one of the most accurate results of scientific methods. Because the researcher applies comparable procedures and then examines their effects, the results of such a research are expected to lead the researcher to the most precise interpretations." (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2016: 17). There is certainly a comparison in the research done with the experimental model. This can be in the sense of changes within a certain thing itself, or in the form of a comparison between 'things' (Karasar, 2014: 88). In the experimental studies, the independent variable is manipulated by the researcher and the comparison of the measurements of the dependent variable of the subjects in at least two conditions (Büyüköztürk et al., 2016: 196). Experimental studies are unique in two important points among all methods: The first is the only way to observe the effects of a variable, while the other is the most valid and reliable method to test cause and effect relationships when used appropriately (Fraenklen, Wallen and Hyun, 2015: 266). In the quantitative part of the study, random design with pretest-posttest control group method from real experimental designs is used. According to Karasar (2017: 132), there are two groups as randomized design with experimental design and control group with random design with pretest-posttest control group. Büyüköztürk et al. (2016), the purpose of this pattern is to determine the difference that the experimental application creates in the dependent variable. In this context, pre-test is applied before experimental application to reveal that there is no difference between the groups. Then the traditional and experimental methods are applied to the groups separately. At the end of the application, change rates in groups are determined with the help of posttest. Then the change rates are compared to see if they are statistically significant.

Findings

In this study, the effect of children's literature on the development of empathy skills of seventh grade students was examined. For this purpose, the students in the experimental group were taught Behiç AK's kitap *Gülümseten Öyküler* series consisting of 10 books for 10 weeks.

There was a statistically significant difference between the empathy tendency scores of the pre-tests and post-tests of the experimental group [$t(29) = -2.185, p < .05 (p = .037)$]. When all the items of KA-SI empathic tendency scale were examined in total, the average of empathy tendency scores of students at the beginning of the period was $\bar{X} = 53.86, ss = 8.11$, and after child $X = 56.26, ss = 7.25$, it was increased to $\bar{X} = 56.26$.

Although there is evidence that a link between reading fiction and a stronger sense of empathy has existed for a long time, many academic researches have been conducted on this relationship recently. A number of recent studies have supported the idea that frequent exposure to literary fiction can enhance our understanding of other people and their needs and goals. Through children's literature products, it is possible to see that there are many studies on cognitive, social and personal development of students.

Discussion and Conclusion

At the end of the experimental process, a statistically significant difference was found between the empathy tendency scores of the post-tests of the experimental and control groups [$t(58) = 2.78, p < .05 (p = .007)$]. When all the items of the KA-SI empathic tendency scale were examined in total, the average empathy tendency scores of the students in the experimental group at the end of the term were $\bar{X} = 56.26, ss = 7.25$, while the mean scores of the empathic tendency scores of the students in the control group at the end of the period were compared. $X = 50.20, ss = 9.45$. This average score difference shows that the students in the experimental group have increased their empathic tendencies with the effect of children's literary products, and that the course taught by traditional methods has no effect on the empathic tendencies of the students. Thus, we can say that literary works are of great importance for children to acquire many skills.

The results reached by most of the studies are in parallel with the results of our study. According to Valeria (2017), an illustrated children's book helps children empathize.

Kiser (2017) novels for young people contribute to the development of empathy skills of adolescents. According to Mohammadzadeh, Kayhan and Dimliler (2017), interpretation of children's literature works helps children to develop awareness and empathy towards their characters, thoughts and attitudes. Chain (2015) states that children's literature helps children to influence their character and empathy skills.

Gina (2014) found that the characters in the books reflect the characteristics of care, compassion, kindness, empathy, citizenship, courage, justice, honesty, reliability, integrity, leadership, persistence, respect, responsibility, business and cooperation. She stated that she could create character themed courses that combine children literature with appropriate quality with effective literacy education. Kenney (2013) concluded that social skills can be taught through children's literature products.

Riquelme and Montero (2013) found that there was a significant difference in the experimental group in which the activity was made through reading children's literature compared to the other groups. Riquelme, Munita, Jara, Montero (2013) found that through the children's literature program, students' emotions and empathy skills increased compared to the traditional reading group. In his study, Heck (2008) found that teaching children's literature increases compassion and facilitates empathy among students.

Cress and Holm (1998) stated that teachers can improve children's empathy skills by generalizing from fictional world to real situations through literary works. In their study, Kalliopuska and Titinen (1991) taught children a story that tells the first day of an animal in a school and asked the students to play the story. They concluded that the training program was more effective than the empathy program applied to the first group.

Pala (2008) revealed that empathy scores increased with increasing frequency of reading books other than textbooks. Keen (2006) found that the social awareness and empathy levels of the book readers were higher. In his study, Karakuş (2018) concluded that children's literature

developed positive attitudes towards human rights education on classroom teacher candidates, and that classroom teacher candidates improved their ability to plan activities with children's literature works and the ability to analyze children's literature works in the context of human rights.

In the study of Akyüz (2014), it was concluded that Turkish courses conducted with literary works of children's literature might contribute to the co-sensory tendencies of children. Demirbaş (2012) examined the effect of children's literature on the character development of 6th grade students. As a result of the research, it is concluded that there is a significant difference in the post-test scores regarding the moral development level in favor of the experimental group. Akyol (2011) found in his study that there was a significant difference in favor of the experimental group in terms of post-test scores compared to the empathic tendency scale when the scores of the experimental group and the control group in which traditional teaching was conducted were compared in relation to children's literature subjects.

Destebaşı (2011) examined the effect of children's literature on character development of 7th and 8th grade students. As a result of the research, a significant difference was found in the post-test scores regarding the moral development level in favor of the experimental group. Çakır (2014) found in his study that socio-pedagogy and psycho-pedagogy, which aim to purify the child from his problems or enable him to live with these problems in the case of an impossible disability, can use children's literature as a tool. Thompson and Hoffmann (1980) examined the development of empathy and guilt in children and found that children supported in empathic understanding of the story felt more guilty than unsupported children.

EKLER

EK-1: KA- Sİ Empatik Eğilim Ölçeği Ergen Formu

AÇIKLAMA: Sevgili öğrenciler aşağıda bazı durumlara ilişkin düşünceler ifade eden cümleler bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuyarak o durumun size ne kadar uyduğunu düşünün ve kararınıza en uygun seçeneğin içine çarpı koyarak düşüncenizi belirtin. Cevaplarınızın kimseyle paylaşılmayacağından emin olun. Bu anketin sizin okul çalışmalarınızla bir ilgisi yoktur. Sizden düşüncelerinizi içten bir şekilde ifade etmeniz beklenmektedir. Lütfen tüm soruları cevaplamaya çalışın	Bana hiç uygun değil	Bana biraz uygun	Bana oldukça uygun	Bana tamamen uygun
1. Karşımda acı çeken birini gördüğümde aynı acıyı ben de hissederim.	1	2	3	4
2. Sıkıntısı olan arkadaşlarım konuşmak için önce benim yanıma gelirler.	1	2	3	4
3. Bir arkadaşım öğretmen tarafından azarlandığında üzülürüm.	1	2	3	4
4. Arkadaşları tarafından dışlanan birini gördüğümde üzülürüm.	1	2	3	4
5. Karşımdaki kişiyi uzun süre dikkatle dinleyebilirim.	1	2	3	4
6. Bir arkadaşım başından geçen üzücü bir olay anlattığında ben de kendimi üzgün hissederim.	1	2	3	4
7. Arkadaşlarımın canını sıkın bir şeyler olduğunda onlar söylemeseler de hal ve hareketlerinden anlarım.	1	2	3	4
8. Arkadaşlarımı anlama konusunda başarılı olduğuma inanıyorum.	1	2	3	4
9. Karşımda ağlayan birini gördüğümde benim de gözlerim dolar.	1	2	3	4
10. Arkadaşlarım benimle konuştuktan sonra kendilerini iyi hissettiklerini söylerler.	1	2	3	4
11. Bir arkadaşım bir başarısından dolayı ödül aldığıında onun sevincini ben de hissederim.	1	2	3	4
12. Arkadaşlarım sorunlarını benimle rahatlıkla paylaşırlar.	1	2	3	4
13. Bir arkadaşım haksızlığa uğradığında üzülürüm.	1	2	3	4
14. Üzgün ve morali bozuk bir arkadaşımı gördüğümde benim de moralim bozulur.	1	2	3	4
15. Bir arkadaşımın sorununu anlamak için onu sonuna kadar dinlerim.	1	2	3	4
16. Televizyonda ya da sinemada üzücü şeyler seyrettiğimde ben de üzülürüm	1	2	3	4
17. Canı yanmış bir hayvan gördüğümde üzülürüm	1	2	3	4

EK-2 : Empatik İfadelerle İlgili Öğrenci Görüşleri

Sayın Öğrenci,

Alaaddin'in Geveze Su Boruları kitabında sizinle birlikte tespit ettiğimiz empati ifadeleri aşağıdaki tabloya işlenmiştir. Oradaki empatik tavrı doğru buluyor musunuz? Siz olsaydınız ne yapardınız?

EMPATİK İFADE	BU TEPKİYİ DOĞRU BULUYOR MUSUNUZ?	SİZ OLSAYDINIZ NE YAPARDINIZ?
Bütün banka hesaplarının, elektronik posta şifrelerinin, imtihan sorularının herkes tarafından bilindiğini düşünsenize bir kere. Neler olur o zaman? Okullar kapanır. Bankalar iflas eder. Toplum hayatı denen bir şey kalmaz! Meğer, insanların bazı bilgileri birbirlerinden saklaması ne kadar da gereklymiş! Mahalleliler şaşırıyordu. Alaaddin Bey çok haklıydı (AGSB, 2017:52).	Kısmen Doğru buluyorum	Ben olsam biraz kendilerini dikketmelerini ve herşeyi merak etmemeleri gerektiğini de konuşmam eklerdim.
Utangaç Semiha Hanım bu kadarına dayanamazdı. "Olur mu öyle şey?" diye bağırды. "Alaaddin Bey, bu ülkenin, hatta bu dünyanın en iyi su kaçağı bulucularından biridir. Siz onun hiçbir şey yapmadığını sanıyordunuz ama, o her gün hepimizden çok daha fazla çalışıyordu" (AGSB, 2017: 39).	Hayır. Doğru bulmuyorum.	Alaaddin Bey'i anlattığını ifade ediyor ama çok fazla abartı ifadesi kullanmış. Ben olsam fazla abartmadan onlara kaor böyle davranmayı kesmelerini isterdim.
Utangaç Semiha Hanım, "Konuşkan bir insandınız, hatırlıyorum," dedi çekinerek. "Çekinmeyin, Semiha Hanım," diye karşılık verdi Alaaddin Bey, "konuşkan yerine, geveze diyebilirsiniz. İnanın, hiç üzülmem! Konuşamayan bir insan haline gelmek için ne mücadele verdim, bir bilseniz." "Bilmez olur muyum?" dedi Semiha Hanım hafifçe kızarak. "Sizi en iyi anlayan insanlardan biriyim."(AGSB, 2017:54).	Doğru Buluyorum.	Aynılarını derdim. Ve onu gerçekten anlattığına dair jest ve mimik hareketlerinde bulurdum.

Havva ile Kaptumbaga

108

KİTAP OKUMA ETKİNLİK DOSYASI

ÖYKÜ

Adı-Soyadı: Gevce KASAP
Sınıf: 7-B
Numara: 182

Öykülerin ele aldığı konular: Öyküde genellikle sevgi, inanç ve
mahluk yaratıcıları ele alınır.

Beni en çok etkileyen öykünün adı: Bir Tane Bile Canlı Yok mu?

Öykünün özeti:
Umur Kaptumbaga'nın yarınları için gördüğü için acıkmışlar
dakat artık iş istenir. Yine de umutlarını kaybet-
memişler ve aramaya başlamışlar. Ne kadar uğraşırlarsa da bir
canlı yavru bile bulamamışlar. Geceleri anıtlarına otururlar.
Elif etinde bir kavuğa salma yadarmış. Kuşa gelince bir Kaptumbaga
kavuşmuş ve Havva adlına kadar Kaptumbaga Havva'yı kimseye vermemiş.
Öyküden etkilenme nedeni: Sevgi, çok fazla hissettiren bir bölüm olduğu için
çok etkilendi.

Öykülerin geçtiği yerler: Adana, Akdeniz'in küçük
bir sahil şehri.

